

Government programs

Korov Lmaalchus

Show# 124 | June 1st 2017

Dovid Lichtenstein: The message of Parah Adumah, never let a setback go to waste. The attachment of wasted ashes to Mayim Chaim.

פרה בגמטריא = מנצפ"ך עם התיבות

גליון אדרת אליהו ריש פרשת חקת

בגליון האדרת אליהו יש כאן הגה"ה מרי"א חבר זו"ל "דבר זה ביארו רבינו במ"א בליקוטים מענין ז' פעמים ז' פעמים שבפרה שהם נגד מ"ט ש"ב. כי הנ' תרעין הם ה"ג והם פ"ר דפרה ה' מנצפ"ך, ומ"מ אינם אלא מ"ט, אלא ה' דפרה הוא שער הנ' והוא בנוקבא. מסט' דאימא הוא פרה אדומה כו' מארץ אדום והוא בינה שלה. ומסט' דאבא הוא שכ"ה דינים נער"ה היפה בנשים כו'. והם סוד ז' פעמים ז' שאמר כאן, שמ"ט ש"ב הם בז"ת דילה, כידוע בסוד המנורה וכלי' ובסוד שם מ"ב הידוע ז' שמטות כו'. ושער החמשים הוא בינה עצמה יוכל ה' עילאה, ועוד ג' פעמים שהזכיר רבינו הם בסוד ג"ר בסוד כ"א אזכרות דתפילין ג' זיונין דז' אתוון שעטנ"ז ג"ץ כידוע".

Rabbi Aaron Kotler: Struggle of Parnassah in contemporary society, integrity in government programs.

The Chacham Tzvi-Stealing from a Non-Jew is Possul for Eidus

שו"ת חכם צבי סימן כו

פריסטיץ למחותני ה"ה מהר"ר מאיר נר"ו אב"ד שם.

ראיתי מ"ש מעכ"ת בשם ה"ה מחותני מהר"א ברודא מפראג על קושית מהרש"ל על הרמב"ם דס"ל (לפי דעת מהרש"ל לאפוקי לפי דעת הכ"מ) שגזילת וגניבת הגוי אסורה בלאו כמו של ישראל ודבר תימה הוא בעיני כי התורה בכללה ובפרטה לישראל ניתנה עכ"ל מהרש"ל וכתב עליו הרב הנ"ל שהיא קושיא חזקה ולי דברי מהרש"ל תמוהין מאוד ומה ענין דהתורה לישראל ניתנה ולא לנכרים שהביא מהרש"ל ומה זו קושיא להרמב"ם אטו משום לתא דידיהו הוא וכי הרמב"ם סבור שהנכרי נצטווה שלא יניח לישראל לגזלו או לגנוב ממנו והלא אנחנו נצטוינו שלא

לעשות מעשים מכוערי' ולא יהא אלא גונב ע"מ למיקט או ע"מ לשלם תשלומי כפל אף שאינו מתכוין לגנוב ולא עוד אלא שמתכוין לטובת הגנב עכ"ז נצטוינו אנחנו שלא להרגיל עצמינו לגנוב וכבר מצינו שני לאוין מפורשים בגוים לא תתעמר בה ומכור לא תמכרנה בכסף וכשצריך על ערי הנכרי' נצטוינו להניח רוח אחת מבלי מצור לכל מי שירצה להמלט על נפשו כמ"ש הרמב"ם ז"ל בה' מלכים פ"ו דין ז' וכן כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום ואף בבע"ח בלתי מדברים נצטוינו על צערם מדאורייתא למ"ד ואותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ומצות שלוח הקן יש בה עשה ול"ת ואף בצמחים נצטוינו לא תשחית את עצה וכל זה אינו בעבור הפעול אלא בעבורינו אנחנו הפועלים לקנות בנפשנו דעות אמיתיות ומדות טובות וישרות לזכותנו לטוב לנו וז"ב מאוד ולטעמיה דמהרש"ל תיקשי לנפשי' הא איהו גופיה ס"ל דאפשר דהנהו דרשות דואכלת את כל העמים בזמן שהם מסורים בידך וכן וחשב עם קונוהו שלא ימשכנו ויצא דרשות גמורות ניהו וכן הוא האמת לדעתי ותקשי למהרש"ל והאיך נצטוינו במצות עשה שלא לגזלם דמה לי מ"ע או ל"ת דכשם שהאזהרות והמניעות שבתור' אינן אלא לישראל ולא לאומות כך החיובים והעשין אינן אלא לנו ואדרבא החיובים יותר נראה שאינן אלא לישראל כי כן לא מצינו במצות בני נח אלא אזהרות ומניעות לבד מאברהם שיצא מהם באהבת ה' יתברך אותו ציוהו במצות המילה אלא עכ"ח אין זה ענין לזה שהאומות לא נצטוו להיות פועלים ועושים מצות התורה אבל אנחנו נצטוינו עליהם בהרבה מצות ואף מ"ד גזל הנכרי מותר נמי הוי תיובתיה דמהרש"ל דהא איצטריך לדידיה רעך למישרי גזל הנכרי ואי כסברת מהרש"ל דלא ניתנה תורה אלא לישראל וכו' רעיק למה לי הא ממילא ידעין ליה אלא וודאי אין זו סברא ודו"ק:

ומה שתמה הרב המגיד על הרמב"ם שפירש איזהו גוזל זה הוא הלוקח ממון אדם בחזקה ואיזהו עושק זה הוא שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעוהו כבש הממון כו' ובפ' המקבל דף קי"א אמרי' זה הוא גזל זה הוא עושק ולמה חילקן לעבור עליו בשני לאוין נ"ל ברור שדעת הרמב"ם שפשוטו של מקרא הוא לכנות גוזל החוטף בחזקה וכדמייתי הרב המגיד מפרק מרובה כגון ויגזול החנית מיד המצרי ובפירוש הביא כן הרמב"ם ז"ל בספר המצות אשר לו מצוה רמ"ה וזה הוא העיקר השני שהשריש הרמב"ם ז"ל במנין המצות (ואף הרמב"ן החולק שם מודה לנו עיין עליו ודו"ק) וס"ל דאף דאמרי' בהמקבל זה הוא גזל זה הוא עושק וכן בריש איזהו נשך דף ס"א לאו בגזל למה לי אם אינו ענין לגזל תנהו ענין לכובש שכר שכיר לא להוציאו מידי פשוטו לגמרי אתא דהא אמרינן בשבת פ' במה אשה דף ס"ג אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובפ' כיצד א"א דף כ"ד אמר רבא גופיה דבכה"ת כולה אין המקרא יוצא מידי פשוטו ובדאי לא פליג רבא מדידיה אדידיה דהנהו מימרי דא"נ והמקבל נמי רבא אמרינהו אלא ע"כ הכי קאמר מדסמכינהו לעושק וגזל להדדי ועושק ע"כ בכובש ש"ש מיירי לא תגזול נמי עליה קאי מהיקישא ומ"מ אינו יוצא מידי פשוטו שעיקרו בחוטף ממון בחזקה ובהכי ניחא קושית התוס' באיזהו נשך שם ד"ה לעבור עליו בשני לאוין וא"ת ולוקמא בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי על לאו דגזל אבל כי מוקמינן בכובש ש"ש באם אינו ענין לקי שפיר ואין תירוצם עולה לפי מ"ש הרמב"ם בה' שכירות פי"א ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם ובאמת דברי התוס' תמוהים דהא הוי ליה לאו שאין בו מעשה וקיי"ל כר' יוחנן דאין לוקין עליו דבשלמא להרמב"ם לא קשיא אמאי לא נקט לשאב"מ דאיכא למימר חדא מינייהו נקט אבל להתוס' ודאי קשה וצ"ע:

וגם הקושיא השנייה שהקשו שם בתוס' וא"ת לקמן בהמקבל אמרי' דגזל הנכרי מותר כו' והשתא הא מוקמינן הכא האי לא תגזול כולה בעושק ש"ש ולהרמב"ם כל זה ניחא כפשוטו דמעולם קרא דלא תגזול לא יצא מידי פשוטו שהוא החוטף ממון בחזקה אלא דחדית לן רבא דמדאסמכיה קרא ללא תגזול לעושק ולא עוד אלא דקאי בי מיצעי בין עושק ולא תלין דתרווייהו בכובש ש"ש עלייהו נמי קאי והאי דקאמר לאו בגזל ל"ל לכובש ש"ש לא אתי למעוטי גזל ממש דמהי תיתי אלא למעוטי ריבית ואונאה ובהכי ניחא נמי תמיהת התוס' בהמקבל שם ד"ה ולמה חלקם תימא דבשלמא הכא חלקם כדי לעבור בשני לאוין אבל באשם גזילות למה נכתבו שניהם או עשק את עמיתו ובאמת היא תמיהא קיימת ולא עוד אלא דמשמע לי מפ' הזהב דף מ"ח דגזל ועושק תרתי מיילי נינהו ורבא גופיה הכי ס"ל דהכי איתא התם אמר רבא קרא ומתניתא מסייע ליה לריש לקיש קרא דכתיב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו תשומת יד אמר רב חסדא כגון שיחד לו כלי להלוואתו עשק אר"ח כגון שיחד לו כלי לעושקו ומדשבקיה לגזל המוקדם בפסוק ונקטיה לעושק ש"מ דגזל הוא כפשוטו שחטף ממנו ממון בחזקה ולכן אין צורך ליחוד כלי שהרי הוא כפקדון ואף שלא ננעלו שערי דחיות מן המתקש האמת עד לעצמו ולדברי הרמב"ם הכל ניחא דמעולם מלת גזל אינו יוצאה מדי פשוטה אלא דמשום דאסמכיה לכובש שכר מוקמינן ליה עליה נמי ומהך שמעתתא דהמקבל דאמר חד למישרי עשקו וחד למישרי גזלו וקסבר גזל נכרי מותר מוכח דלמ"ד גזל נכרי אסור היינו מדאורייתא דאי מדרבנן מאי קאמר קסבר גזל נכרי מותר דמשמע דוקא הך תנא קסבר גזל נכרי מותר אבל הנך תנאי סברי דגזל גוי אסור ואי ס"ד דמדרבנן הוא דקאסרי הא לכולהו תנאי מצי קאי רעיך למעועטי /למעוטי/ נכרי דבדאו' עסקינן אלא ודאי דמאן דאסר מדאו' אסר וכן מוכח בפ"ב דבכורות דף י"ג דמ"ד גזל הגוי אסור היינו מדאו' דאי' התם אר"י בר נחמני אמר ריש לקיש משום ר' אושעיא ישראל שנתן מעות לגוי בבהמתו בדיניהם אף על פי שלא משך קנה וחייבת בבכורה וגוי שנתן מעות לישראל בבהמתו אף על פי שלא משך קנה ופטור' מן הבכורה ופריך מאי בדיניהם ומשני אביי בדיניהם שפסקה להם תורה כו' ולאמימר דאמר משיכה בנכרי קונה כו' אלה /אלא/ אי סבר לה כריש לקיש כו' לעמיתך למה לי אמרי לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי אתה מחזיר אונאה לנכרי כו' הניחא למ"ד גזילו אסור היינו דאצטריך קרא למישרי אונאה כו' הרי מבואר דלמ"ד גזילו אסור היינו אסור דאו' דאי ס"ד דרבנן אכתי תיקשי לעמיתך למה לי וז"ב מאוד: ולפי דרכינו למדנו ממ"ש התוס' שם בד"ה כמ"ד גזל הנכרי מותר דהנך דרשות דהגוזל בתרא דוחשב ואכלת דרשות גמורות ולא אסמכתא נינהו:

ועוד למדנו חידוש אחר ממ"ש התו' בדיבור זה דאף למ"ד גזל הנכרי מותר היינו היכא דלא ידע הגוי שהוא גוזלו אבל כשהגוי יודע שהוא גוזלו אסור מדאו' לכ"ע מכח וחשב עם קונהו: נמצא דהגוזל את הגוי במקום שהגוי יודע הדבר נוסף על מה שהוא עובר על לאו דלא תחללו את שם קדשי עוד הוא עובר על איסור גזל הגוי שהוא אסור מדאו' מכח וחשב עם קונהו **וממילא הדבר ברור שהוא פסול לעדות** ולשבועה אליבא דכ"ע שהרי הוא רשע דחמס דאפילו לרבא פסול וכ"ש לאביי דקי"ל כותיה: וקשה מכאן על מ"ש הרב בכ"מ פ"א מה' גזילה דמדכתב הרמב"ם אסור לגזלו כו' ולא כתב שעובר עליו בלא תעשה לומר שאין איסור זה מן התורה עכ"ל ואין זה הכרח דאכתי איכא למימר אף דליכא לאו עשה מיהא איכא מוחשב עם קונהו או מואכלת את כל העמים: ובהכי ניחא נמי מה שהקשה להרב בכ"מ אמאי דכתב הרמב"ם אסור לעושקו דהא בעושק רעך כתיב ולי ניחא דאף דליכא לאו דלא תעשוק מכל

מקום איכא איסורא דואכלת את כל העמים או מדאיצטריך קרא למישרי אבידתו ש"מ דאף עושקו אסור אלא דק"ל אמאי קאמר הכא רעך למעוטי נכרי וקסבר גזל נכרי מותר אפי' תימא דס"ל גזל גוי אסור אצטריך רעך למעוטי מלאו ואפשר לומר דאי ס"ד דגזל הגוי אסור מוחשב או מואכלת ע"כ ס"ל דלא תגזול אינו כולל נכרי כישראל דאי ס"ד מקרא מלא דיבר הכתוב לא תגזול אפי' נכרי וחשב ואכלת למ"ל דליכא למימר אי לאו דכתב וחשב ואכלת הו"א דעשה נמי ליכא דמדאצטריך וחשב ואכלת תו לא אצטריך רעך למעוטי נכרי מלאו וכיון דלהך מ"ד לא תגזול אינו כולל נכרי כישראל לא אצטריך לכתוב רעך למעוטי נכרי דממילא משמע שהגוי ממועט שאיך לך בגוי אלא איסור האמור בו אלא ע"כ דהך רעך אתי למעוטי מאיסור עשה נמי דהוה סליק אדעתין למילף מוחשב ואכלת וע"כ וחשב ואכלת לדרשא אחריתא מוקמי לה ומ"ש מחותני הרב מוה"ר א"ה הנ"ל דס"ל להרמב"ם דהך סוגיא אתא כמ"ד גזל הנכרי מותר אין דבריו נכונים בעיני חדא דרבא גופיה מרא דהך שמעתתא דאיזוהו נשך משמע בהגזול בתרא דס"ל כרע"ק דאמר גזל הגוי אסור ועוד דאי אפשר לדחות סוגיא שלימה בלי ראי' מנחת ועוד שהעיקר כדברי הכ"מ דגם להרמב"ם ליכא לאו בגזל הנכרי אלא איסור עשה כמ"ש וגם יפה הקשה עליו מעכ"ת דא"כ האיך פסק הרמב"ם שהכובש ש"ש עובר בלא תגזול וכבר הקשה קושיא זו על הרמב"ם הרב בעל לח"מ ולפי"מ שכתבתי הכל ניחא בס"ד: ודקשיא לי' למר על ספר בית יעקב סי' קי"ג מההיא דכתב הב"ח בגזל כל שהוא אסור מן התורה אין צורך לדברי הרב ב"ח בזה כי תלמוד ערוך הוא בפיו של הרמב"ם בראשון מה' גזילה דין ב' אסור לגזול כל שהוא ד"ת ואשר ישוב יתפלא על הסמ"ג שכתב כל הכובש שכר שכיר עובר בד' אזהרות גם זה משנה שלמה במשנתו של הרמב"ם ז"ל פי"א מה' שכירות דין ב' וכתב עליו הרב בעל לח"מ שגירסת הרמב"ם כגרסת הרי"ף בהמקבל ע"ש בנמוקי יוסף ואי לאו דמיסתפינא אמינא דהסופרים השמיטו בל תעשוק א' בראותם שהרמב"ם כותב ארבע אזהרות ומונה חמשה וחשבו הם שטעות סופר הוא וחסרו בל תעשוק א' אבל הגירסא אמיתית בהרמב"ם הוא עבר בארבע אזהרות ועשה בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין ובל תעשוק ומשום לא תבוא עליו השמש כו' וניחא לי בהכי קושית הרב המגיד שהקשה על הרמב"ם אמאי לא ביאר הרמב"ם דאינו עובר על דיממא בלילי' ועל דלילי' ביממא כדברי הגמ' אליבא דרש"י ואי גרסינן כדכתיבנא הדבר מבואר בהרמב"ם כיון שבכללו הוא מונה ד' ובפרטן אתה מוצא ה' עכ"ל משום דלא תלין ליתא ביממא ולא תבא עליו השמש ליתא בלילי' ממילא לא אשכחן לעולם טפי מד' אזהרות הנלע"ד כתבתי צבי אשכנזי.

Selected Emails from our listeners

Reb Dovid:

Gutten Voch. I listened to the show last night. have to say that I found Rabbi Kotler's responses to your questions quite underwhelming. It appeared that he had a prepared set of talking points that he wanted to present and he did not really answer your questions. My take-away is that the solution is more mussar. Really? Is that the answer? Is the answer more community awareness through shiurim on Chosen Mishpat and business ethics?

I can't say that I know the Lakewood community inside out. But I do think I "get" the Yeshivish community as a whole and what Lakewood seeks to accomplish. To a large extent, the past 30 years or so has been a

"chiddush" within Jewish History. The Kollel System and from Jews not working into their 20's and 30's never happened in Europe nor did it happen before that. And their financial needs were not as great, even in a relative sense. You did the math for a family of 8 kids. I thinking that you were low-balling the \$40k in annual tuition figure. While I have heard that Lakewood schools have a mandatory minimum, surely that \$5k per kid is not a number that could ever cover the true costs of Chinuch within the current infrastructure. So, where is the balance coming from? Donors?

I am also wondering how and open Gemara in Kiddushin of the obligation of a father keeping his son a trade (a passage with absolutely no machlokes by the way) is totally ignored by an entire community. Ok, not every father is a plumber and can train his son to carry on the family business. So one could make a case that in 2017, some sort of formal (college or otherwise) education would fulfill that Gemara.

When I did Klal work a few years ago, I met with individuals in the community in the hopes of aligning them with jobs. Through some communication channels I had with her on her resume, I discovered a woman who was married *al pi Halacha* and was keeping her maiden name--not because of feminist concerns, but because she did not have a marriage license. I was obviously naive and had never heard of such a thing. Then I understood the reasons why. And I suspect that she learned of this shtick from her parents. I guess, if there can be Gentiles who have children without being married, and therefore entitled to government assistance, "why can't we also *chopp arein*"?

Unfortunately, I don't see what is going on as a few bad apples. I see it as a symptom of a larger attitude of elitism, superiority, and entitlement. So, I don't see how mussar will help when that attitude is not changed.

Thank you.

Elly Lasson

I think you got right to the crux of the matter; the middle class.

The middle class suffers because they are kind of expected to live at a certain standard - pay tuition, buy their own groceries, pay high rent or if lucky a mortgage.... yes, they do have jobs, but the cash they bring in on a month to month basis does not equal the amount of expenses.

Many are not "supported" with funds necessary to succeed and stay afloat especially when heading down the parnassa road for the first time.. They therefore go into debt until hopefully one day with siyata dishmaya they "make it"....

Since food is put on the table and they have a roof over their heads, they are overlooked.

Those in learning are able to benefit from multiple programs and many of them get support from family etc....they have chosen a certain lifestyle and good for them. But it is not the kind of lifestyle the middle class can live on.

The difference lies in the expectations. The middle class is expected to be self sufficient even though the numbers clearly do not add up. You're right, 100k annually is not good enough these days even for a family of just 4 children.

Idea:

The idea is rather elementary - we need the "middle class program". The community leaders that you referenced last night, in this case may have to be the ones that hkbh has blessed with success in business and elsewhere. The ones that have the means and funds to assist these struggling middle class families. It may or may not be classified as tzedaka, but chesed it is. Tremendous chesed.

The amount of stress that these ppl go through sometimes on a daily basis is tremendous.

These extra funds would allow the middle class to pay CC bills, mortgage, tuition etc...

Perhaps those of means can give towards tuition and get a zchus in the learning of tinokos shel beis rabban or help in other ways, but it all lies in the funds.

Perhaps each "askan" can take on an achrayus for a certain amount of families. There can be brackets etc... it's asking for alot, but Im not sure that there's another solution like takanos (mentioned last night) I don't think it's possible for the middle class to cut out certain expenses to alleviate the pressure. Life is just expensive now and ppl do not bring home enough.

How it can be done:

The same way that some schools literally audit the finances of families that request a tuition cut, so too this program can have a vaad that determines which families are worthy and to what extent.

The idea and process can be tweaked, but I don't know if there's a way out of the problem without more funds for these families.

In short, the more able (succesful ones) would lead and open their hearts to the middle class just like they open their hearts to aniim. It must be difficult to be called upon time after time to lend a hand and help with funds for this one and the other, but klal Yisrael needs these very giving and generous ppl to "survive"

Thank you very much for addressing this issue and for listening.

Zev Kranz

Just want to thank you for calling a spade a spade the other day with A kotler. There is no question that the underlying issue here is that Lakewood has become the capital of keeping up with the Goldbergs when it was meant to be the ihr Hatorah. It was very sad to hear him deny it, particularly with regard to houses. Your Seminary point was also right on. Your program is a breath of fresh air particularly because it is hosted by an open minded talmid chochom like yourself.

Yehudah Moller

I very much enjoyed your interview with R Aharon Kotler

He raised a few great points and although I don't think there is a silver bullet, I was wondering what your thoughts were on the following suggestions to alleviate financial hardship in the Orthodox community
Yeshivas and Kollelim should set up fund raisers for subsidized housing, rather than building newer or larger Batei Midrashim

Communities can form health coops to offset health costs

Kollelim can offer higher stipends to those pursuing degrees or professional certification

I appreciate your feedback

, Regards

Daniel Fialkoff

Selected Audio from our listeners

Pasul Leidus- Goverment programs *click here*

Lifestyles in lakewood-Pictures of women in books *click here*

Lifestyles in Lakewood (2) *click here*

goverment programs (1) *click here*

goverment programs (2) *click here*

Eitzah for Parnassah crisis *click here*

Koruv Lmalchus

Rabbi Yitzchok Adlerstein: May a person who's Korov Lmaalchus be Mechalel shabbos; Is it considered Pikuach Nefesh

בית יוסף יורה דעה סימן קעח [ב]

מי שקרוב למלכות וצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם מותר בכל. בסוף פרק מרובה (פג.) ובסוף סוטה (מט): תניא אבטולס בר ראובן התירו לספר קומי מפני שקרוב למלכות היה ומזה יש ללמוד לכל שאר דברים והכי נמי קתני התם של בית רבן גמליאל התירו להם ללמוד חכמת יונית מפני שקרובים למלכות היו. וזה לשון הרמב"ם (פי"א מהע"ז ה"ג) ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישוב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להם הרי זה מותר ללבוש במלבושם ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין: ואם תאמר כיון דמדאורייתא אסירי הנך מילי ומילקי נמי לקי עליהו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות ויש לומר דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר דכשיש ישראלים קרובים למלכות עומדים בפרץ לבטל הגזירות וכדאשכחן ברבי ראובן בן אצטרובלי במסכת מעילה (יז.) וכהווא גברא דאיתא בפירקא דחסידי (תענית כב.) והנהו ת' ילדים שהיו לדוד שהיו מספרי קומי ומגדלי בלורית הנך נמי משום הצלת ישראל שרו להו דהוו אזלו בראשי גייסות לבעותי האויבים. ועוד יש לומר שהתורה לא פירשה דבר אלא סתמה וכתבה ובחוקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם אסרו דברים אלו לשאר בני אדם ולא ראו לאסרם לקרובים למלכות וקרא דובחוקותיהם לא תלכו יתקיים בקרובי מלכות בדברים שאינם מעלים ולא מורידים לענין קורבתם למלכות.

כסף משנה פי"א מהל' ע"ז ה"ג

ישראל שהיה קרוב למלכות וכו'. בסוף פ' מרובה (ב"ק פ"ג) ובפ' עגלה ערופה (סוטה מ"ט) אבטולס בר ראובן התירו לו לספר קומי מפני שקרוב למלכות היה ומשם למד רבינו להתיר המלבושין וכ"ש הוא. ועוד דאשכחן דאי אבטולס בר ראובן היה מתנכר שהוא יהודי כדאיתא במעילה [י"ז]. וע"י כן הציל את ישראל ודאי שלא היו מלבושין כשל ישראל דא"כ היו מכירים אותו. וא"ת כיון שכתב רבינו שלוקה על כל אחד מאלו היאך היה כח ביד חכמים להתיר איסור תורה לקרובי המלכות. ויש לומר משום הצלת ישראל הוא דשרו וכשישראלים עומדים לפני המלכים הם מצילים את ישראל והני ת' ילדים שהיו לדוד נמי הצלת ישראל הוה דהוו מבעתים את האויבים. אי נמי שהתורה לא פרטה דבר אלא אמרה ובחוקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים והם ראו שאין לגזור על הקרובים למלכות.

ב"ח יורה דעה סימן קעח ס"ק ז

ז מי שקרוב למלכות וכו'. ברייתא סוף פרק מרובה וסוף סוטה. הקשה ב"י כיון דלוקה על אחד מאלו אם כן מדאורייתא אסירי והיאך היו חכמים מתירין איסור של תורה לקרובי המלכות ויש לומר דמשום הצלת ישראל יש כח בידם להתיר וכו' עכ"ל. ול"נ דליכא הכא קושיא דלשון ובחוקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרוצה להתדמות

ולנהוג כמותם שנראה שמודה לדתם וכלשון הספרי הואיל והן יוצאים בארגמן אף אני אצא בארגמן וכו' אבל מי שאין דעתו להתדמות להן אלא שצריך ללבוש כמלבושיהם ולדמות להם כדי שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להן דבר זה לא אסרה התורה ולא עליו קאי הלאו והכי משמע מלשון הרמב"ם שכתב וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן וכו' ואין ספק דמפי השמועה למדנו כך פירוש הלאו דובחוקותיהם לא תלכו.

פיקוח נפש על העתיד

שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן רי

תשובה לכבוד אהובי מחותני ידידי וחביבי הרב המופלא ומופלג בתורה כבוד מו"ה ליב פישלס נר"ו:

ע"ד קונטרסו אשר שלח אלי אשר העריך מערכה בנדון השאלה שבאה עליו מק"ק לונדון במעשה שאירע שם באחד שחלה בחולי האבן בכיסו והרופאים חתכו כדרכם בעסק רפואה במכה כזו ולא עלתה לו תרופה ומת ונשאלו שם חכמי העיר אם מותר לחתוך בגוף המת במקום הזה כדי לראות במופת שורש המכה הזאת כדי להתלמד מזה בהנהגת הרופאים מכאן ולהבא אם יקרה מקרה כזה שידעו איך יתנהגו בענין החיתוך הצריך לרפואה ושלא להרבות בחיתוך כדי למעט בסכנת החיתוך אם יש בזה איסור משום דאית ביה ניוול ובזיון להמת הזה או אם מותר משום דאית מיניה הצלת נפשות להבא להיות מיזהר זהיר במלאכה זו על תכליתה. והמתיר רצה ללמוד מחניטה שמצינו בתורה ביעקב ויוסף וחניטת מלכים במלכי ישראל ואם כי זה היה לכבודם גם זהו כבוד המת להיות ריוח והצלה על ידו לצורך העולם. ועוד הביא ראה מתשובת הרשב"א שהובא ביו"ד סימן שס"ג סעיף ב' בהגה"ה בראובן שצוה לבניו להוליכו למקום קברות אבותיו כו' שמותר ליתן סיד על הבשר למהר העיכול כו' הרי שמפני צורך שעה שצוה להוליכו לקברות אבותיו התיר הרשב"א לפנותו מקברו הראשון והתיר נתינת סיד עליו ק"ו כאן שהוא קודם הקבורה. ע"כ דברי המתיר:

ואלה דברי האוסר שהרי אמרו במס' ב"ב דף קנ"ה ע"א במעשה דבני ברק שאמר ר' עקיבא אי אתם רשאים לנוולו. והחכם המתיר השיב לו דשאני שם שבשביל ממון רצו לנוולו ולכן אמר להם ר"ע שאינן רשאים משא"כ כאן שהצורך הוא להצלת נפשות. כל זה הוא הויכוח שהיה שם בלונדון. ומעלתו דחה דברי שניהם בעיני ראיותיהם וכל דברי מעלתו בזה תורה הם ודברים הראוים למי שאמרם כי בודאי החניטה אינה בזיון כלל ואדרבה היא לכבודו וגם נתינת הסיד על המת אינו ניוול ולא בזיון והאריכות בזה ללא צורך וכבר ביאר מעלתו כל הצורך בזה, ודברי האוסר ודאי אם היינו אומרים שיש כאן הצלת נפשות פשיטא שיפה השיב המתיר דבשביל מה שאסר ר"ע לצורך ממון אין ללמוד איסור לצורך נפשות. ומה שהשיב כבוד מעלתו על דברי האוסר ואמר ומטונך שממקום שרצה ללמוד איסור אדרבה משם מוכח היתר שהרי בדף קנ"ד ע"ב קאמר הש"ס ואלא אי אמרת לקוחות לינוול ולינוול כו' הרי מבואר דמשום פסידא דלקוחות לא משגחין בניוול המת. והנה באמת יפה השיב מעלתו על חכם האוסר ואמנם לפי שאין אני יודע מי הוא האוסר ואולי צורבא מרבנן הוא דרכי לחפש זכות ואולי כוונתו דמזה יבואר עכ"פ שהיורשים שהם

משפחת המת אינן רשאים לנוולו אף אם היה להם פסידא בזה כיון שהם קרובים וכן מפורש שם בתוס' בד"ה זוזי יהיבין וכן מפורש בח"מ סי' ק"ז סעיף ב' בהגה"ה דאם הבע"ח הוא קרובו של המת מוחין בידו שלא לעכב קבורת המת בשביל פרעון חובו ומסתמא גם בנדון שלפנינו אי אפשר לעשות דבר בהמת בלתי הסכמת קרוביו והביא החכם האוסר שאין היורשים רשאים להסכים לנוולו:

עוד הביא כבוד מעלתו ראייה מסוגיא דחולין דף י"א ע"ב וכ"ת משום איבוד נשמה דהאי נינווליה כו' הרי דלהציל הרוצח היה מותר לנוול ההרג וכ"ת דשם ודאי הצלה הוא וכאן ספק הוא שירפאו הרופאים פעם אחרת ע"י כך, שם ג"כ ספק הוא שמא ימצא טריפה ועוד דגם ספק פיקוח נפש דוחה כל איסורין שבתורה חוץ מתלת. והאריך מעלתו בדבר זה. והנה בזה אמינא דלכאורה דברי הגמרא תמוהים דאיך קאמר משום איבוד נשמה דהאי נינווליה דאדרבה ע"י הניוול אנו רוצים להמית הרוצח ואם לא ננוולנו ינצל הרוצח דאמרין טריפה הרג. ואמנם פירוש הדברים הם כך דאם אתה אומר שלא התירה התורה לנוולו א"כ על כרחך צותה להמיתו בלי בדיקה ולא לחוש כלל לשמא טריפה הרג יותר נכון לומר שהתורה צותה והצילו העדה לחוש שמא טריפה הרג ולא להרגו בלי בדיקה ולינוול שאם התירה לנוולו אין לנו לחוש לניוולו, הא חדא. ועוד דאי אמרינן שלעולם לא יהרג הרוצח בלי בדיקת הנהרג א"כ ניוול זה הוא לכבודו של הנרצח וכל מה שהוא לכבודו אין בו משום ניוול. את כל אלה כתבתי לפי דבריכם שאתם קורים זה פיקוח והצלת נפש. אבל אני תמה הלא אם זה יקרא אפילו ספק הצלת נפשות א"כ למה לכם כל הפלפול והלא זה הוא דין ערוך ומפורש שאפילו ספק דוחה שבת החמורה ומשנה מפורשת ביומא דף פ"ג וכל ספק נפשות דוחה שבת ושם דף פ"ד ע"ב ולא ספק שבת זו אלא אפילו ספק שבת אחרת ע"ש. ואמנם כ"ז ביש ספק סכנת נפשות לפנינו כגון חולה או נפילת גל, וכן במס' חולין שם גבי רוצח הפיקוח נפש לפנינו וכן אפילו לענין ממון שם במס' ב"ב ההיזק לפנינו אבל בנדון דידן אין כאן שום חולה הצריך לזה רק שרוצים ללמוד חכמה זו אולי יזדמן חולה שיהיה צריך לזה ודאי דלא דחינן משום חששא קלה זו שום איסור תורה או אפילו איסור דרבנן שאם אתה קורא לחששא זו ספק נפשות א"כ יהיה כל מלאכת הרפואות שחיקת ובישול סמנים והכנת כלי איזמל להקזה מותר בשבת שמא יזדמן היום או בלילה חולה שיהיה צורך לזה ולחלק בין חששא לזמן קרוב לחששא לזמן רחוק קשה לחלק. וחלילה להתיר דבר זה ואפילו רופאי האומות אינן עושים נסיון בחכמת הניתוח ע"י שום מת כי אם בהרוגים ע"פ משפט או במי שהסכים בעצמו בחייו לכך ואם אנו ח"ו מקילים בדבר זה א"כ ינתחו כל המתים כדי ללמוד סידור אברים הפנימים ומהותן כדי שידעו לעשות רפואות להחיים.2 ולכן האריכות בזה הוא ללא צורך ואין בזה שום צד להתיר. ולדעתי שגגה יצאה מלפני כבוד מעלתו שמיהר להשיב להקל.3 ואני הנלע"ד כתבתי. דברי הד"ש.

שו"ת בנין ציון סימן קע

ב"ה אלטאנא, יום ג' ט"ו כסליו תרי"ב לפ"ק.

נשאלתי - חולה אחד נחלה בחולי נפלא ועסקו הרופאים ברפואתו ללא הועיל כי מת בחליו ויש שם עוד חולה שנחלה בחולי כזה ורצו הרופאים לפתוח את המת לראות ענין החולי למען מצוא תרופה לאשר עוד בחיים אם מותר לעשות כן לנוול המת או לא?

תשובה - שאלה קרובה לנדון זה כתובה בשו"ת נודע ביהודה מ"ב ח"ד סי' ר"י רק דשם הי' הענין שלא הי' שם חולה כזה אלא שרצו הרופאים לנוול את המת ולפתחו למען ידעו למצוא תרופה אם יבא חולה כזה לידם והשואל שם רצה להתיר דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ומה דאמרינן בב"ב (דף קנ"ד) במעשה דבני ברק שאמר ר"ע אי אתם רשאים לנוולו וכן נפסק בח"מ (סי' רל"ה ס' י"ג) שאני התם דבשביל ממון הוא אבל בשביל פ"נ ודאי מותר שהרי אפילו בשביל ממון אמרינן שם ואלא אי אמרת לקוחות לינוול ולינוול הרי מבואר דמשום פסידא דלקוחות לא משגחינן בניוול המת והגאון בעל נ"ב הסכים עמו בראי' זו רק שכתב דעכ"פ אם יש שם קרובים של המת אינם רשאים לנוולו ועוד הביא השואל ראי' להתיר ממה דאמרינן בחולין דף י"א וכו' משום אבוד נשמה דהאי ננוול הרי דפשיטא להגמרא דבשביל להציל הרוצח מותר לנוול הנרצח ועל ראי' זו השיב הגאון בעל נ"ב דעכ"פ שם התירה התורה לנוול דאם לא אזלינן בתר רובא כס"ד שם ואעפ"כ צותה התורה להרוג הרוצח ע"כ אי אפשר זה אלא בענין שיבדקו הנרצח דלאו טרפה הי' ועוד השיב דשאני התם כיון דהניוול הוא למען יעשה דין ברצח א"כ זהו כבודו של נרצח וכל שהוא לכבודו לא שייך ניוול ושלכן אין ראי' מזה אבל העיקר כתב דאין מקרי ספק פקוח נפש כיון דאין שם פקוח נפש לפנינו ולשמא יבא לפנינו לא חיישינן ולא מקרי זה ספק פקוח נפש דא"כ התרת כל מלאכות שבת שמא יצטרך לחולה אע"כ דלהא לא חיישינן עכ"ד והנה ודאי דבריו נכונים בזה דלא מקרי פ"נ לשאם יבא כזה לידינו אבל לפ"ז בנדון השאלה הנ"ל שיש שם חולה כזה ויש פ"נ לפנינו יהי' מותר ע"פ סברת הגאון נ"ב לפתוח ולנתחו כשאין שם יורשים המוחים בדבר.

אכן לפענ"ד אין הדבר כן ובתחלה אשיב על ראיות המתיר דמה שהוכיח ממה דאמרינן אי אמרת לקוחות לינוול ולינוול דמכיון דמשום פסידא דלקוחות לא משגחינן ה"ה לא מפני פ"נ תמהתי היאך הסכים עמו הגאון נ"ב שלענ"ד אדרבא משם ראי' להיפך שהרי אמרינן שם אמאי שתקי לימרו לי' אגן זוזי יהבינן לי' לינוול ולינוול ע"ש הרי בפ"י דרק משום דבאו מכח טענה דהוא נשאר חייב להם שקבל זוזי מהם לינוול ומטעם זה כתבו התוספ' שם דמשום ירושה דלא מידי יהבי אין רשאים לינוולו/לנוולו/ וכן פסק גם הרמב"ם ה' מכירה (פ' כ"ט) ונפסק כן בח"מ (סי' רכ"ה) ע"ש ברמ"א וא"כ המת דלא נתחייב מידי למה יתנוול הרי לא דמי ללקוחות רק לירושה וגם הראי' שהביא המתיר מחולין דאמרינן וכו' משום אבוד נשמה דהאי נינוולי' מלבד מה שהשיב כבר בנ"ב על זה בלא"ה לענ"ד אין ראי' משם דהנה בכל עניני התורה אם יארע התנגדות בין ב' מצות אמרינן שב ואל תעשה עדיף ולכן צריך ילפוטא דעשה דוחה ל"ת דמסברא הוי אמרינן מוטב ידחה העשה בשב ואל תעשה ואל ידחה הל"ת בקום ועשה ולענין ע' ול"ת ולקצת שיטות גם לענין ל"ת שיש בה כרת דלית לן ילפוטא דלידחי מפני ע' באמת אמרינן דידחה העשה מפניהם בשוא"ת =בשב ואל תעשה= ועל כן גם כאן אם ימצא התנגדות בין מצות פקוח נפש ובין מצו' שלא לנוול המת מסברא אמרינן שוא"ת עדיף ולא ינוול אבל התם דצוותה התורה להרוג הרוצח רק דהספק הוא אם בלא בדיקת הנרצח או אחר שיבדק קאמר שפיר דמשום אבוד נשמה דהאי נינוולי' דהרי הבדיקה היא לא לבד להציל

הנרצח אלא להציל גם הב"ד והעדים שלא יעברו על עון רציחה שלא כדין בקום ועשה שאם הנרצח טרפה הי' מיתת הרוצח נחשבה כרציחה ושפיר אמרינן שיש סברא דמוטב לעבור בקום ועשה על עוון ניוול המת מלעבור בקום ועשה על ספק רציחה ולכן נקט שם הלשון משום איבוד נשמה דהאי ולא נקט הלשון משום פקוח נפש דלא משום פקוח נפש שיעבור עליו בשוא"ת אתינן עלי' אלא משום אבוד נשמה בקום ועשה וא"כ בנדון השאלה דאין על הצד של פקוח נפש רק שוא"ת מסברא נאמר תדחה משום פקוח נפש בשב ואל תעשה ואל ידחה איסור ניוול המת בקום ועשה.

רק דעדיין יש לדון בזה שהרי כלל גדול בתורה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש ואין חילוק בין ודאי לספק פ"נ אבל נלענ"ד דגם מטעם זה אין להתיר כאן דכבר הוכחתי במ"א (סי' קס"ז) שדעת רש"י ע"פ גמרא דב"ק (דף ס') דאמרינן שם שאסור להציל עצמו בממון חבירו שאסור לאדם לגזול ממון חבירו למען הציל עצמו ממיתה ונגד דעת התוספ' והרא"ש שפירשו הסוגיא שם דוקא לענין דצריך לשלם אבל לא שיהי' אסור לכתחלה להציל והנה לדעת רש"י כיון שאסור להציל עצמו בממון חבירו כש"כ דאסור להציל עצמו בקלון חבירו דכבודו חביב לו מממונו כדאמרינן בב"ק פ' החובל בהאשה שבאת לפני ר"ע ע"ש וא"כ האיך נאמר דמשום פ"נ דהחולה יהי' מותר לבזות ולנוול המת דמסתמא לא מוחל על בזיונו דעד כאן לא פליגי תנאי בשקלים (פ' ב') רק אי מחיל אינש זילותי' לגבי יורשים ומשמע דלגבי אחר מסתמא אינו מוחל אכן לא בלבד לשיטת רש"י נראה דאסור אלא גם לשיטת התוספ' והרא"ש דפסקוה הטור וש"ע בח"מ (סי' שנ"ט) נראה שהדין כן דז"ל הטור שם ואפילו הוא בסכנת מות ובא לגזול את חבירו ולהציל נפשו אסור לו לגזול אם לא על דעת לשלם ודאי אין לך דבר שעומד בפני פ"נ לכך הוא רשאי לנוול ולהציל נפשו אבל לא יקחנו אלא על דעת לשלם עכ"ל וכן נפסק גם בש"ע שם הרי בפירוש דאסור לגזול אפילו להציל נפש אם לא על מנת לשלם דאין חילוק בין שיטת רש"י לשיטת התוספ' והרא"ש אלא דלשיטת רש"י מה דאמרינן אסור להציל עצמו בממון חבירו הוא אפילו ע"מ לשלם לבסוף ולשיטת התוספ' והרא"ש לא אסור רק אם מציל עצמו ע"מ שלא ישלם לבסוף ולפ"ז בנדון זה דלא שייך שישלם לבסוף דאי אפשר לשלם למת את בזיונו גם לשיטת התוספ' והרא"ש אסור להציל נפש בבזיון אחר ואין לומר כיון דפסקינן כת"ק בשקלים (שם /פרק ב'/) דגבו לצורך המת והותר יתנו ליורשיו דאדם מחיל זילותי' לגבי' יורשי' כמבואר בטוש"ע י"ד (סי' שנ"ו) א"כ גם הכא שייך שישלם לבסוף דישלמו דמי בזיון המת ליורשיו דז"א דבשלמא התם שכבר גבו יש סכום /מקום/ בזה לומר דבזיון זה מחל ליורשיו אבל הכא מי ישום כמה דמי הבזיון לשלם ליורשיו ועוד דרש"י כתב בסנהדרין (דף מ"ח) וז"ל תנא קמא סבר מחיים אחלי' לזילותא וניחא לי' שיתבזה לאחר מיתתו להנאת יורשים עכ"ל הרי שכתב דמחיים אחלי' לזילותי' והיינו דודאי לא שייך מחילה לאחר מיתה ואף דלא נגבה הממון רק לאחר מיתה אמרינן מסתמא ידע המת שאין לו צרכי קבורה ויצטרכו לגבות בשבילו לכן מחיים כבר מחל זילותא דהמותר ליורשי' וא"כ לא שייך מחילה רק לענין בזיון דאסיק המת אדעת' בחייו מה שאין כן בנדון שלפנינו וא"כ לא שייך בזה השבה וגם לשיטת התוספת והרא"ש אסור להציל בבזיון חבירו ועוד דבשלמא לענין הצלת עצמו בממון חבירו יש סברא דמותר כיון דהנגזל בעצמו חייב להציל חבירו בממונו משום לא תעמוד על דם רעך כמבואר בח"מ (סי' תכ"ו) לכן מותר להציל עצמו בממונו דלא מידי גזלו כיון דהוא בעצמו הי' חייב בזה אבל בנדון השאלה דלא שייך לומר כן דאין על המת מוטל

להציל את החי דכיון שאדם מת נעשה חפשי מן המצות כדאמרין נדה (דף ס"א) לכן גם מטעם זה נלענ"ד דגם ע"פ שיטת התוספ' והרא"ש אסור להציל החי ע"י ביזוי המת וכל שכן כיון דהביזוי והניוול הוא ודאי ואם יגיע הצלה לחי עי"ז הוא ספק ושב ואל תעשה עדיף. כנלענ"ד, הקטן יעקב.